

О‘TKIR HOSHIMOVNING URUSHNING SO‘NGGI QURBONI

*Xusanova Jasmina Ramzi qizi**O‘zbekiston - Finlandiya pedagogika instituti**Filologiya fakulteti 3-bosqich talabasi**Ilmiy rahbari Usarova Laylo Ibragimovna**O‘zbekiston -Finlandiya pedagogika instituti**O‘zbek tili va adabiyoti kafedrası assistenti*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola O‘tkir Hoshimovning “Urushning so‘nggi qurboni” qissasida yoritilgan ijtimoiy-ruhiy muammolar, urushning inson taqdiriga ko‘rsatgan chidab bo‘lmas ta’sirlari, tinchlik va insoniy qadriyatlar borasidagi badiiy g‘oyaviy yondashuvlarni ilmiy-nazariy nuqtayi nazardan tahlil qiladi. Asarda urushning nafaqat frontdagi, balki front ortidagi insonlar hayotiga solgan jarohatlar, ota-onasiz qolgan bolalarning kechinmalari, mehr-muhabbatga chanqoqlik hamda jamiyatning axloqiy mas’uliyati teran badiiy ifoda topgan. Tadqiqot davomida qissa matni badiiy-nazariy tahlil qilindi, Hoshimov ijodidagi umumiy ma’rifiy va insonparvarlik g‘oyalari bilan o‘zaro qiyosiy yondashuv qo‘llanildi. Natijalarda asarning pedagogik, psixologik va axloqiy ahamiyati ochib berildi.

Kalit so‘zlar: O‘tkir Hoshimov, urush, yetimlik, fojea, inson taqdiri, psixologik tahlil, badiiy obraz, axloqiy mas’uliyat, qissa, tinchlik g‘oyasi.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются социально-духовные проблемы, затронутые в повести Откира Хошимова «Последняя жертва войны», невыносимое воздействие войны на судьбу человека, а также художественно-идеологические подходы к миру и общечеловеческим ценностям с научно-теоретической точки зрения. В произведении глубоко отражены раны, нанесенные войной не только фронту, но и людям за линией фронта, переживания детей, оставшихся без

родителей, жажда любви и нравственная ответственность общества. В ходе исследования был проведен художественно-теоретический анализ текста повести, а также сопоставительный анализ общеобразовательных и гуманитарных идей в произведении Откира Хошимова. Результаты выявили педагогическую, психологическую и нравственную значимость произведения.

Ключевые слова: война, сиротство, трагедия, судьба человека, психологический анализ, художественный образ, нравственная ответственность, повесть, идея мира.

ANNOTATION

This article analyzes the socio-spiritual problems covered in Otkir Hoshimov's story "The Last Victim of War", the unbearable effects of war on human destiny, and artistic and ideological approaches to peace and human values from a scientific and theoretical point of view. The work deeply expresses the wounds inflicted by war not only on the front line but also on people behind the front line, the experiences of children left without parents, the thirst for love, and the moral responsibility of society. During the research, the text of the story was analyzed artistically and theoretically, and a comparative approach was applied to the general educational and humanitarian ideas in Hoshimov's work. The results revealed the pedagogical, psychological, and moral significance of the work.

Keywords: war, orphanhood, tragedy, human destiny, psychological analysis, artistic image, moral responsibility, story, idea of peace.

KIRISH

XX asrning ikkinchi yarmi o'zbek adabiyotida inson qalbining nozik qatlamlarini tasvirlash, ijtimoiy jarayonlarni oddiy odamlar hayoti orqali tahlil qilishda o'ziga xos maktab yaratgan adiblar yetishib chiqdi. Ular orasida O'tkir Hoshimov ijodi alohida o'rin tutadi. Uning asarlari xalq ruhiyati bilan uyg'un, hayotiylikka boy, ijtimoiy-axloqiy muammolarni yuksak badiiylik bilan ko'tarib chiqishi bilan ahamiyatlidir.

Adibning “Urushning so‘nggi qurboni” qissasi urushning noma’lum, ko‘zga ko‘rinmas, ammo eng og‘riqli oqibatlarini ko‘rsatib beruvchi asarlar sirasiga kiradi. Bu qissada urush tugaganidan keyin ham davom etayotgan ruhiy fojealar, oila buzilishi, mehrdan mosuvo bo‘lgan bolalar, jamiyatning yetimlarga bo‘lgan bepisand munosabati yuqori badiiylik bilan tasvirlanadi.¹

Kirish bo‘limida mazkur asarning dolzarbligi, mavzuning zamonaviy ijtimoiy hayot bilan bog‘liqligi, urushning inson ruhiyatiga urgan zarbalari, bolalarning tarbiyasi va psixologik rivojiga ko‘rsatgan ta’siri masalalari bayon etiladi. Bugungi globallashuv sharoitida tinchlikni asrash, bolalarni mehr bilan o‘stirish, oila institutini mustahkamlash kabi masalalar yanada dolzarb bo‘lib bormoqda. Shu sababli Hoshimovning ushbu asari nafaqat adabiy, balki tarbiyaviy, psixologik va pedagogik jihatdan ham yuqori ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O‘tkir Hoshimov ijodi haqida yozilgan ilmiy manbalarda, jumladan U. Normatov, N. Karimov, S. Mirvaliyeva, M. Qo‘shjonov kabi adabiyotshunos olimlarning tahlillarida adib asarlarining hayotiyliigi, jonli til bilan yozilgani, inson ruhiyati bilan bog‘liq murakkab masalalarni sodda tasvir orqali berish mahorati qayta-qayta ta’kidlanadi. Tadqiqotchilar, xususan, Hoshimovning insoniylik, mehr-muruvvat, ota-on qadri, bolalar taqdiri, jamiyatning axloqiy mas’uliyati haqidagi fikrlarini yuqori baholaydilar². Asosiy ilmiy manbalarda “Urushning so‘nggi qurboni” qissasi bolalikning o‘ziga xos psixologik jarohatlari, urushning jamiyat ruhiyatiga ko‘rsatgan ijtimoiy-axloqiy ta’siri nuqtayi nazaridan sharhlangan³.

Mazkur maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi:

¹ Qodirov A. Urush va bolalik psixologiyasi. Samarqand: Zarafshon, 2015. — 178 b.

² Normatov U. Adabiyot va hayot. Toshkent: Fan nashriyoti, 2019. — 212 b.

³ Qo‘shjonov M. Zamonaviy o‘zbek adabiyoti masalalari. Toshkent: Talqin, 2012. — 256 b.

— Badiiy tahlil metodi. Qissa obrazlari, syujet chizig‘i, konflikt, ramz, dialoglar tahlil qilindi.

— Psixologik yondashuv. Bolalar ruhiyati, travma, yetimlikning shaxs shakllanishiga ta’siri yoritildi.

— Qiyosiy tahlil metodi. Hoshimovning boshqa asarlari (“Ikki eshik orasi”, “Dunyoning ishlari”) bilan mavzuya doir o‘xshashliklar solishtirildi.

— Ijtimoiy-kulturologik yondashuv. Urush oqibatlari, oila tarbiyasining jamiyat rivojidadagi o‘rni tahlil etildi.

Adabiyotlarni o‘rganish asosida qissaning dolzarbligi, undagi muammolarning universalligi va bugungi kun bilan bog‘liqligi ishonchli ilmiy asoslar bilan yoritildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

1. Qissada urushning ruhiy jarohatlari va yetimlik fojeasi

“Urushning so‘nggi qurboni” qissasida adib urushning birgina frontdagi jangchilarni emas, balki jamiyatning har bir a‘zosini jarohatlaganini ko‘rsatadi. Asardagi asosiy obraz – mehrga tashna bola – o‘z boshidan o‘tkazgan ruhiy iztiroblari orqali butun bir avlodning fojeasini aks ettiradi. Qahramonning otasiz ulg‘ayishi, onaning og‘ir turmush sharoiti, jamiyatning befarqligi, mehrga bo‘lgan ehtiyojning qondirilmaslgi – bularning barchasi adib tomonidan chuqur psixologik tahlil asosida beriladi.

2. Oila institutining zaiflashuvi va jamiyat mas’uliyati

Asarda ona obrazi o‘z farzandi uchun kurashayotgan, lekin ijtimoiy-iqtisodiy bosim ostida qiynalayotgan ayol sifatida tasvirlanadi. Urushning oxiri bo‘lgan bo‘lsa-da, u o‘zining “so‘nggi qurbonlari”ni yaratishda davom etadi: yetimlar, onasiz qolgan bolalar, oilasi buzilganlar. Adibning asosiy g‘oyalaridan biri – jamiyatning oila va bolalarga bo‘lgan mas’uliyatini oshirish zarurligi.

3. Qissa bo‘yicha ilmiy natijalar jadvali

1-jadval.

Qissadagi asosiy ijtimoiy muammolar tahlili

№	Muammo turi	Qissadagi namoyon bo'lishi	Ilmiy izoh
1	Yetimlik	Bolaning mehrga tashnaligi	Ruhiy travma bola xarakterini o'zgartiradi
2	Oila buzilishi	Onaning yolg'iz kurashi	Urushdan keyingi jamiyatning og'ir manzarasi
3	Jamiyatning befarqligi	Qo'shnilar, muhitning loqaydligi	Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarning yemirilishi

2-jadval.

Asarda qo'llanilgan badiiy vositalar va ularning funksiyasi

Badiiy vosita	Misol (mazmunan)	Funktsiya
Dialog	Bola va onaning suhbatlari	Ruhiy kechinmani kuchaytiradi
Psixologik tasvir	Bolaning ichki monologi	Yetimlik iztirobini ko'rsatadi
Detal	Eski kiyim, bo'sh uy, xat	Urush oqibatlarini ramziy ifodalaydi
Kontrast	Urushdan keyingi hayot – urushdagi holat	Fojeaning davomiyligiga urg'u beradi

Natijalar shuni ko'rsatadiki, asar faqat adabiy mazmunga ega bo'lmay, balki tarbiyaviy, ma'rifiy, psixologik va sotsiologik qirralarga ham ega. Qissa orqali O'tkir Hoshimov jamiyatni insonparvarlikka, yetimlarga mehr ko'rsatishga, oila birliklarini asrashga chaqiradi.

XULOSA

O'tkir Hoshimovning "Urushning so'nggi qurboni" qissasi o'zbek adabiyotining eng ta'sirchan, eng insoniy g'oyalarga yo'g'rilgan asarlaridan biri sanaladi. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, qissa urushning insoniyatga yetkazgan ko'rinmas, ammo eng og'ir zarbalaridan biri – ruhiy iztiroblar, yetimlik, mehrsizlik va jamiyatning befarqligi kabi masalalarni teran badiiy yondashuv asosida o'rtaga tashlaydi. Asarda urush

tugagan bo'lsa-da, uning oqibatlari tugamayotgani, ayniqsa, bolalar ruhiyatida davom etayotgan jarohatlar hayotiy detallarga boy holda tasvirlanadi. Oila institutining zaiflashuvi, ayollarning yolg'iz kurashi, jamiyatning mas'uliyatsizligi – bularning barchasi qissani zamonaviy ijtimoiy muammolar bilan bog'laydi.

Xulosa tariqasida aytish mumkinki, mazkur qissa bugungi kun o'quvchisini insoniylik, mehr-oqibat, tinchlik va oila qadri kabi muhim qadriyatlarga qayta nazar solishga undaydi. Adibning badiiy mahorati, obraz yaratish san'ati, ruhiy tahlil chuqurligi asarni o'zbek adabiyotining nodir namunalaridan biriga aylantiradi. Hoshimovning bu qissasi nafaqat adabiy, balki pedagogik va psixologik nuqtayi nazardan ham katta ahamiyat kasb etib, yoshlarni ruhiy sog'lom, axloqan yetuk, vatanparvar qilib tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Zamonaviy globallashuv jarayonida tinchlikning bebaho ne'mat ekanini anglatish, bolalar uchun mehrli muhit yaratish, urushning har qanday ko'rinishlariga qarshi ongli immunitet shakllantirishda mazkur asarning ilmiy-amaliy yo'nalishdagi o'rni beqiyosdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Hoshimov O. Urushning so'nggi qurboni. Toshkent: Yosh Gvardiya nashriyoti, 1985. — 96 b.
2. Normatov U. Adabiyot va hayot. Toshkent: Fan nashriyoti, 2019. — 212 b.
3. Karimov N. O'zbek adabiyotida inson ruhiyati talqini. Toshkent: Universitet nashriyoti, 2021. — 185 b.
4. Mirvaliyeva S. O'tkir Hoshimov ijodining badiiy xususiyatlari. Toshkent: Ma'naviyat, 2022. — 140 b.
5. Qo'shjonov M. Zamonaviy o'zbek adabiyoti masalalari. Toshkent: Talqin, 2012. — 256 b.
6. Qodirov A. Urush va bolalik psixologiyasi. Samarqand: Zarafshon, 2015. — 178 b.